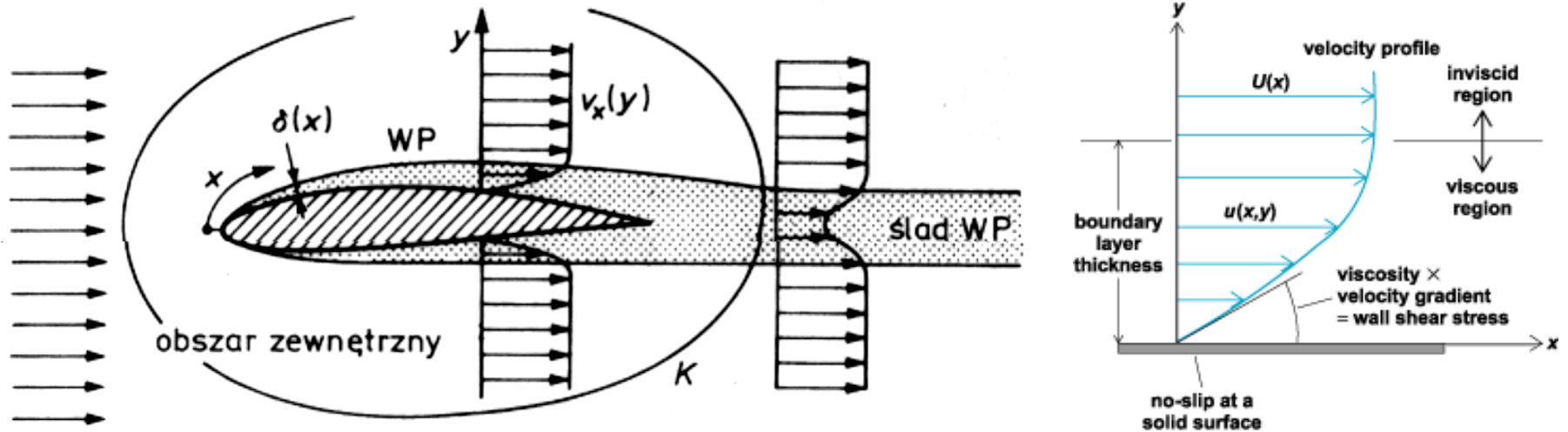

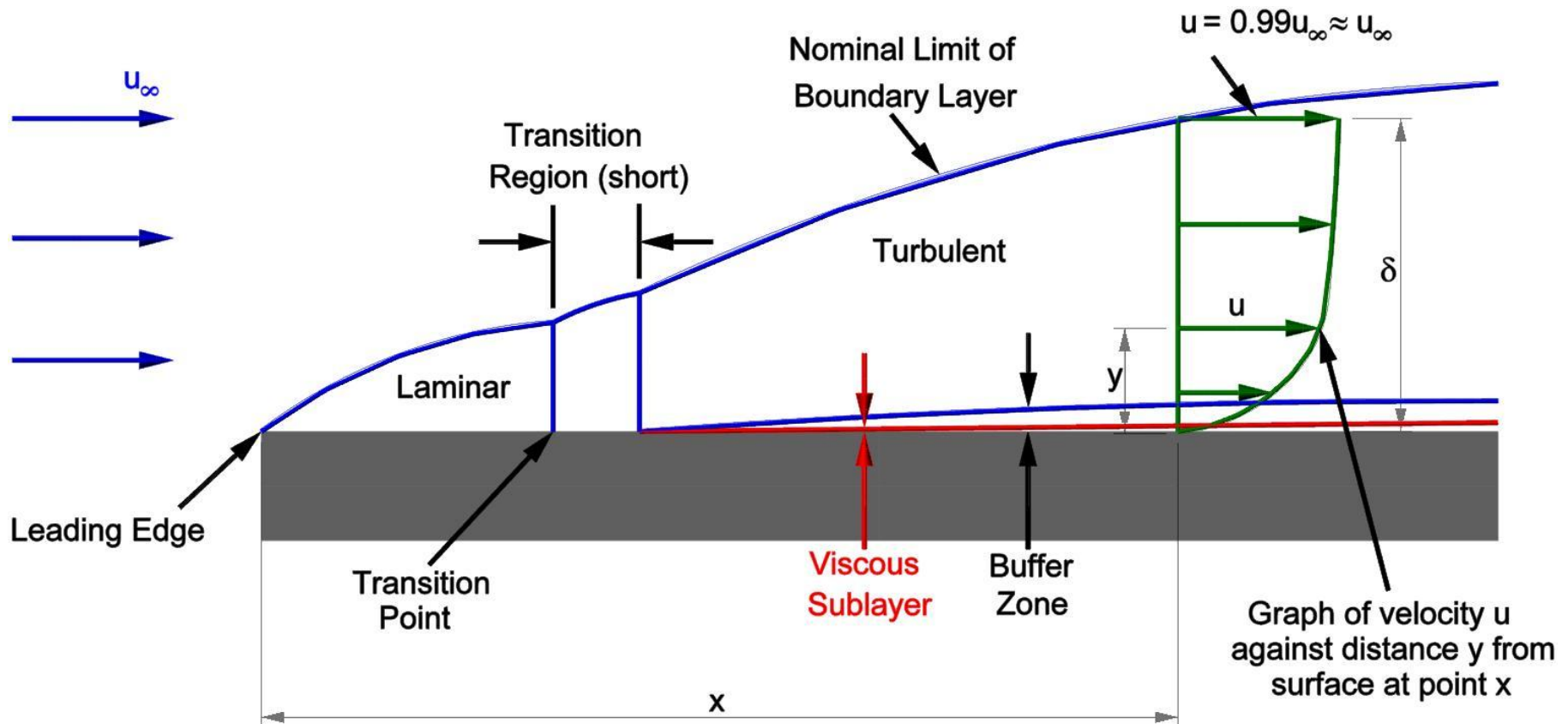
J. Szantyr – Wykład 5 – Turbulentna warstwa przyścienna

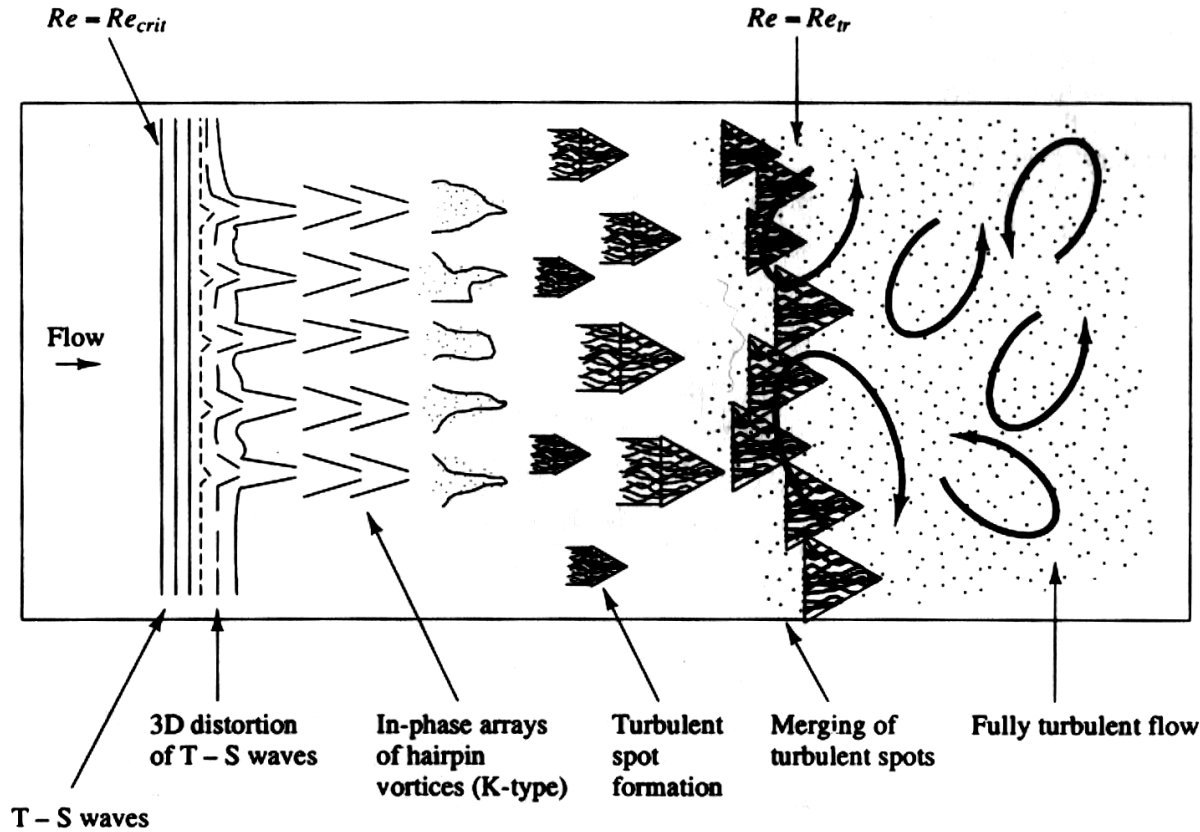
Warstwa przyścienna jest to część obszaru przepływu bezpośrednio sąsiadująca z powierzchnią opływanego ciała. W warstwie przyściennej znaczącą rolę odgrywają siły lepkości i występują tam znaczne poprzeczne gradienty prędkości przepływu. Poza warstwą przyścienną przepływ może być praktycznie uważany za nie lepki. Za opływanym ciałem warstwa przechodzi w tzw. ślad.

Przepływ w warstwie może być laminarny lub turbulentny. Umowną grubość warstwy δ określa osiągnięcie prędkości $u_\delta = 0,99u_\infty$

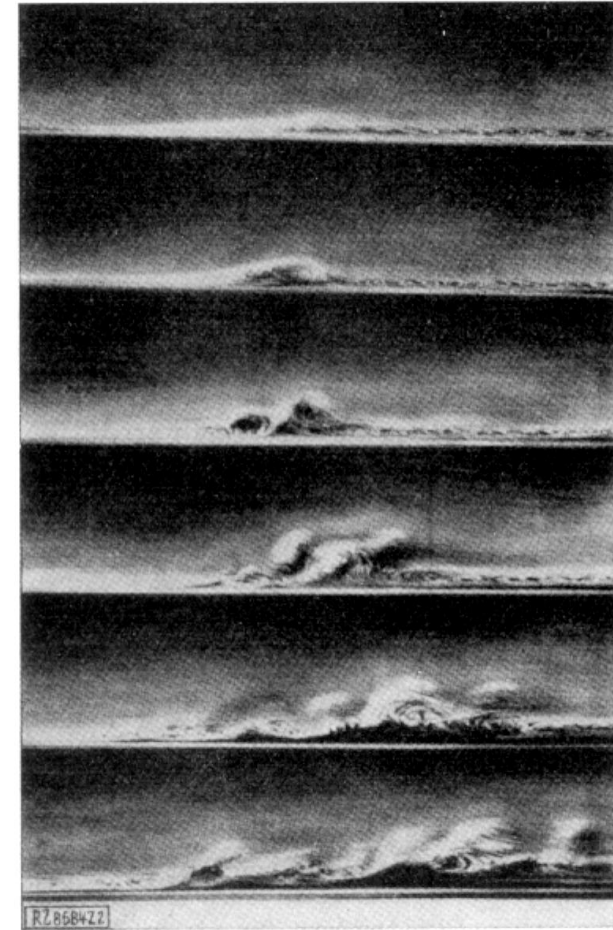
Typowa warstwa przyścienna na ścianie opływanego obiektu składa się ze strefy przepływu laminarnego przy krawędzi natarcia, z rejonu przejściowego i ze strefy turbulentnej. W strefie turbulentnej występuje bardzo cienka podwarstwa lepka przy samej ścianie, dalej od ścianki - rejon przejściowy i dominujący rejon w pełni turbulentny.

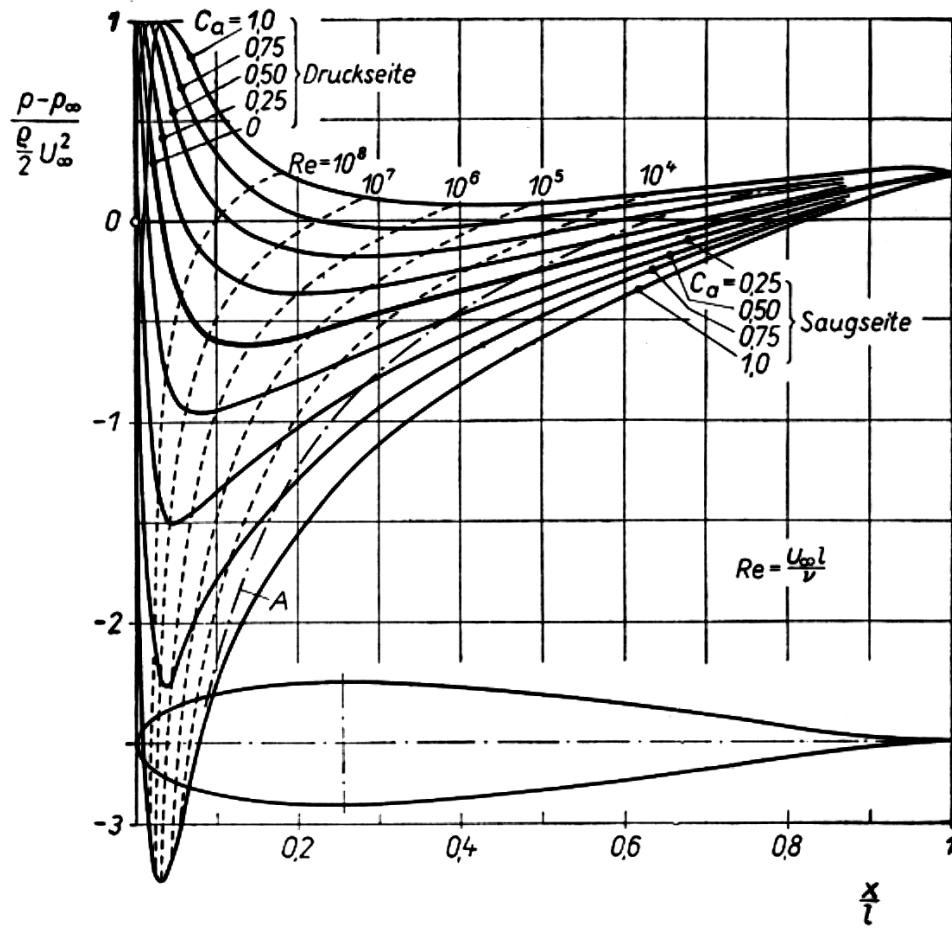
Powiększanie liczby Reynoldsa prowadzi do utraty stabilności laminarnej warstwy przyściennej i do stopniowego rozwoju turbulencji aż do wystąpienia w pełni rozwiniętej turbulენტnej warstwy przyściennej

Schemat procesu turbulizacji warstwy przyściennej.

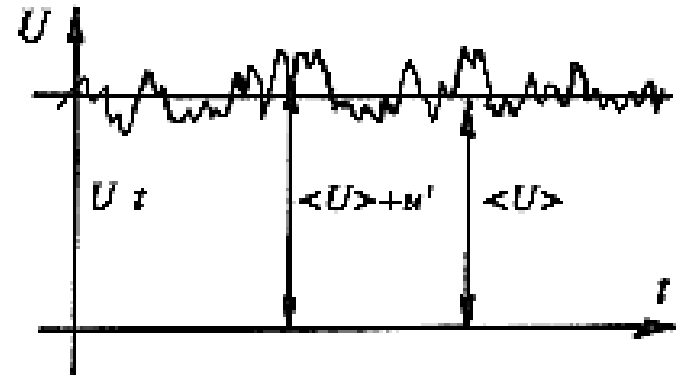
Wizualizacja procesu powstawania turbulencji

Położenie punktu przejścia laminarnej warstwy przyściennej w turbulentną zależy zarówno od liczby Reynoldsa jak i od gradientu ciśnienia wzdłuż warstwy. Rysunek pokazuje to zjawisko na symetrycznym profilu ustawianym pod różnymi kątami natarcia, co zmienia gradient ciśnienia. Linie przerywane pokazują położenie punktów przejścia laminarno-turbulentnego przy różnych wartościach liczby Reynoldsa

Turbulentna warstwa przyścienna

Równania analogiczne do równań Prandtla dla dwuwymiarowej turbulentnej warstwy przyściennej można wyprowadzić z równań Reynoldsa, traktując wszystkie parametry opisujące ruch płynu jako efekt superpozycji ich wartości średnich (wolnozmiennych) i fluktuacji turbulentnych.

$$\frac{\partial U}{\partial x} + \frac{\partial V}{\partial y} = 0 \quad \text{równanie zachowania masy}$$

$$U \frac{\partial U}{\partial x} + V \frac{\partial U}{\partial y} = -\frac{1}{\rho} \frac{\partial P}{\partial x} + \nu \left(\frac{\partial^2 U}{\partial x^2} + \frac{\partial^2 U}{\partial y^2} \right) - \frac{\partial}{\partial y} (u'v') - \frac{\partial}{\partial x} (u'^2) \quad \text{kierunek x}$$

$$U \frac{\partial V}{\partial x} + V \frac{\partial V}{\partial y} = -\frac{1}{\rho} \frac{\partial P}{\partial y} + \nu \left(\frac{\partial^2 V}{\partial x^2} + \frac{\partial^2 V}{\partial y^2} \right) - \frac{\partial}{\partial x} (u'v') - \frac{\partial}{\partial y} (v'^2) \quad \text{kierunek y}$$

Przeprowadzenie podobnego oszacowania wielkości poszczególnych wyrazów powyższych równań pozwala na wprowadzenie uproszczeń (pominięcie wyrazów względnie małych), co ostatecznie daje równania opisujące przepływ w turbulentnej warstwie przyściennej:

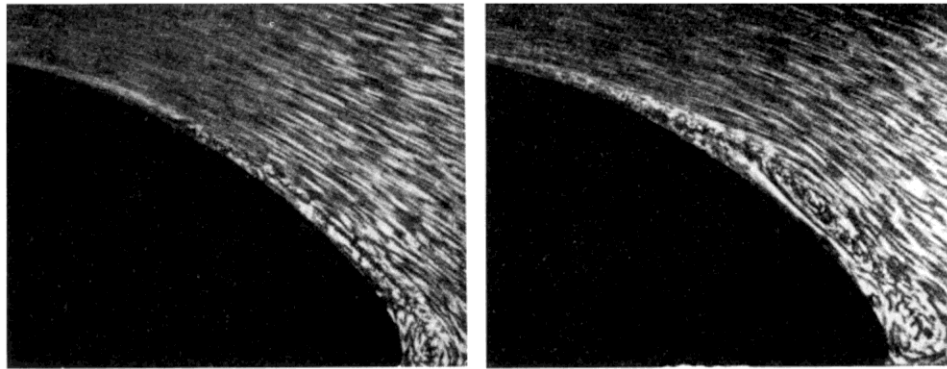
$$\frac{\partial U}{\partial x} + \frac{\partial V}{\partial y} = 0 \quad \text{równanie zachowania masy}$$

$$U \frac{\partial U}{\partial x} + V \frac{\partial U}{\partial y} = -\frac{1}{\rho} \frac{\partial P}{\partial x} + \nu \frac{\partial^2 U}{\partial y^2} - \frac{\partial}{\partial y} (u'v') \quad \text{kierunek x}$$

$$\frac{\partial P}{\partial y} = 0 \quad \text{kierunek y}$$

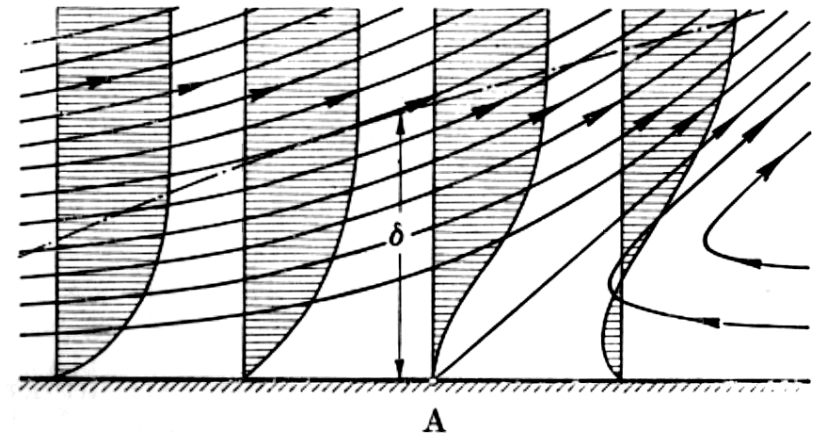
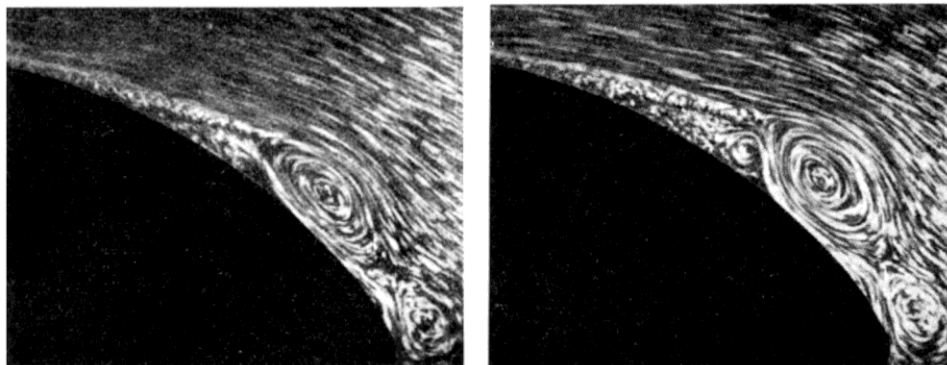
Podobnie jak w przypadku laminarnej warstwy przyściennej **średnie ciśnienie** pozostaje stałe w poprzek warstwy. Człon turbulentnych naprężeń Reynoldsa wymaga zastosowanie odpowiedniego **modelu turbulencji** dla zamknięcia powyższego układu równań.

Wystąpienie **dodatniego gradientu ciśnienia wzdłuż warstwy przyściennej** (czyli wzrostu ciśnienia w kierunku przepływu), może prowadzić do tzw. **oderwania warstwy przyściennej**. Element płynu przy samej ścianie jest hamowany siłami lepkości i siłami ciśnienia, co powoduje jego zatrzymanie, a następnie ruch w kierunku przeciwnym do przepływu.

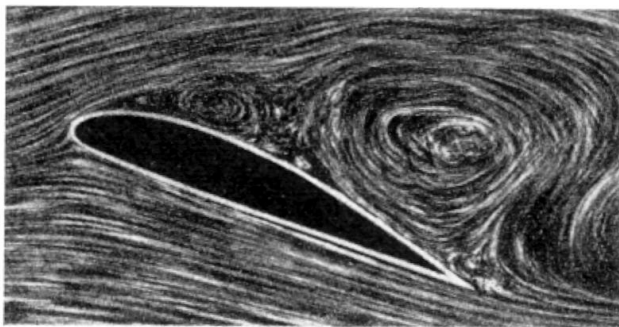
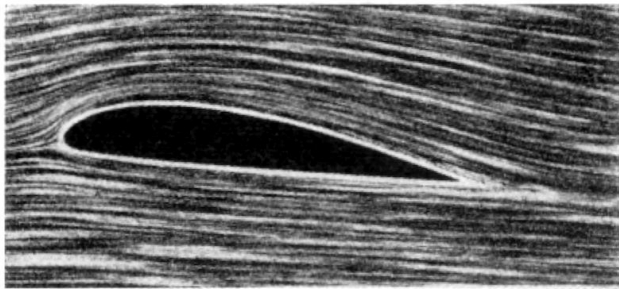
W punkcie oderwania A mamy: $\left. \frac{\partial u}{\partial y} \right|_{y=0} = 0$

Ponadto zeruje się tam napężenie lepkościowe na ścianie $\tau_w = 0$

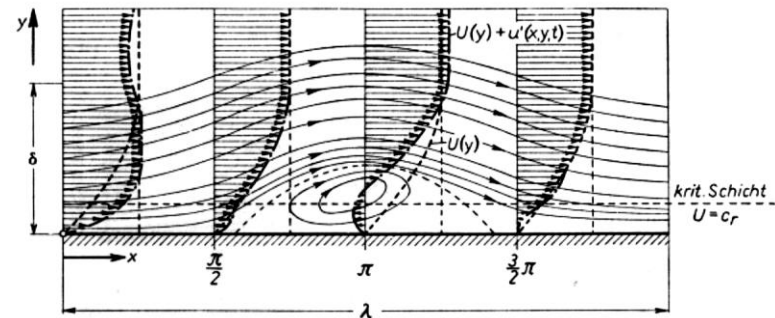

Rozwój oderwania w czasie

Oderwanie może wystąpić zarówno w laminarnej jak i w turbulentnej warstwie przyściennej (w turbulentnej występuje później, czyli przy wyższym dodatnim gradiencie ciśnienia). Oderwanie warstwy przyściennej jest zjawiskiem niekorzystnym, zakłóca pracę maszyn i urządzeń przepływowych oraz obniża ich sprawność. Maszyny i urządzenia przepływowe powinny być projektowane w taki sposób, aby unikać oderwania przepływu przynajmniej w ich projektowych warunkach pracy.

Pęcherz oderwaniowy

<Oderwanie warstwy przyściennej na profilu lotniczym przy dużym kącie natarcia (rysunek dolny)

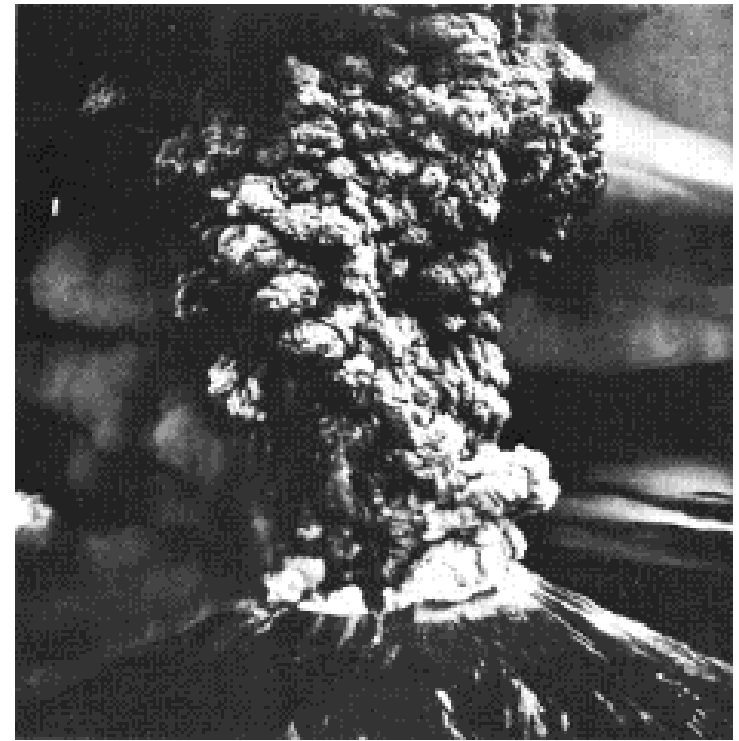
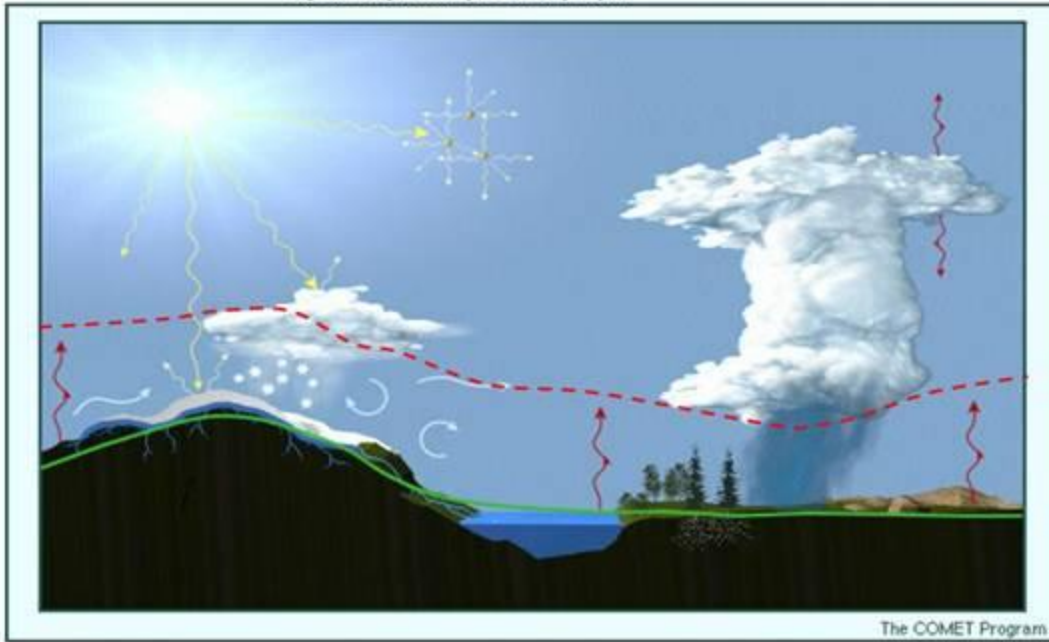

Przykłady przepływów laminarnych i turbulentnych w warstwach przyściennych i śladach

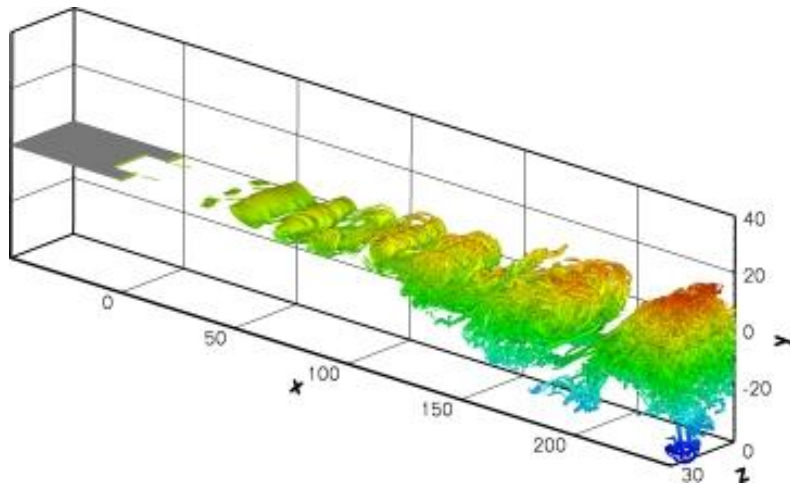
Depiction of various surfaces and PBL processes

--- Top of the planetary boundary layer

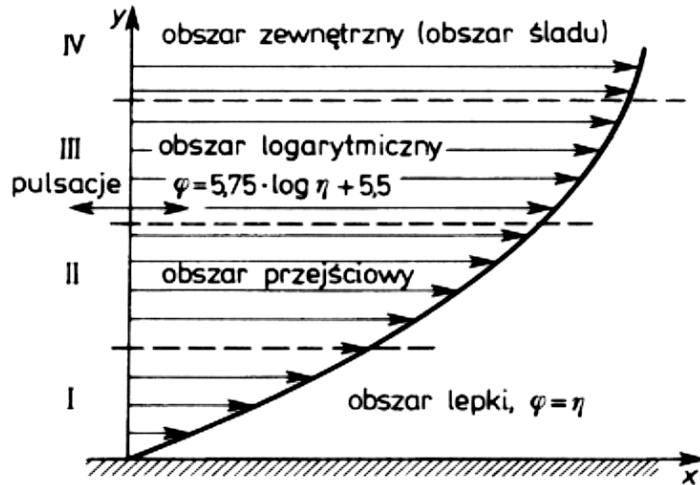
Warstwa przyścienna w atmosferze Ziemi

Wyływ turbulentny z krateru wulkanu

<- Ślad turbulentny za płaską płytą obliczony metodą LES (Large Eddy Simulation)

Struktura turbulentnej warstwy przyściennej

W turbulentnej warstwie przyściennej można wydzielić kilka stref różniących się dominującymi mechanizmami kształtującymi przepływ.

Ogólnie warstwę można podzielić na obszar wewnętrzny o grubości około $0,2\delta$ oraz obszar zewnętrzny. W obszarze zewnętrznym dominują siły bezwładności. Obszar wewnętrzny dzieli się na podwarstwę lepka o grubości około $0,02\delta$, gdzie siły lepkości i bezwładności są podobnego rzędu i funkcjonuje przede wszystkim lepkościowy mechanizm wymiany pędu i energii, oraz obszar przejściowy i „logarytmiczny”, gdzie dominują naprężenia turbulentne i turbulentny mechanizm wymiany masy, pędu i energii.

Theodore von Karman wprowadził do opisu przepływu w warstwie przyściennej bezwymiarową prędkość przepływu i bezwymiarową odległość od ściany:

$$y^+ = \frac{y \cdot u_\tau}{\nu} \quad \text{bezwymiarowa odległość od ściany}$$

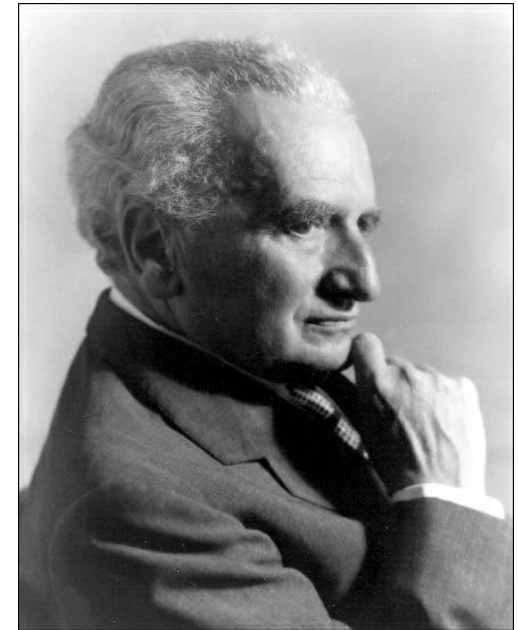
gdzie: $u_\tau = \sqrt{\frac{\tau_w}{\rho}}$

$$u^+ = \frac{u}{u_\tau} \quad \text{bezwymiarowa prędkość przepływu}$$

gdzie: ρ – gęstość płynu

ν - kinematyczny współczynnik lepkości płynu

τ_w - naprężenia lepkościowe na ścianie

Theodore von Karman
1881 - 1963

W podwarstwie lepkiej mamy wtedy: $u^+ = \varphi = y^+ = \eta$

W obszarze „logarytmicznym” mamy wtedy: $u^+ = \frac{1}{\kappa} \ln y^+ + C$

Von Karman pierwotnie ustalił eksperymentalnie wartości stałych:

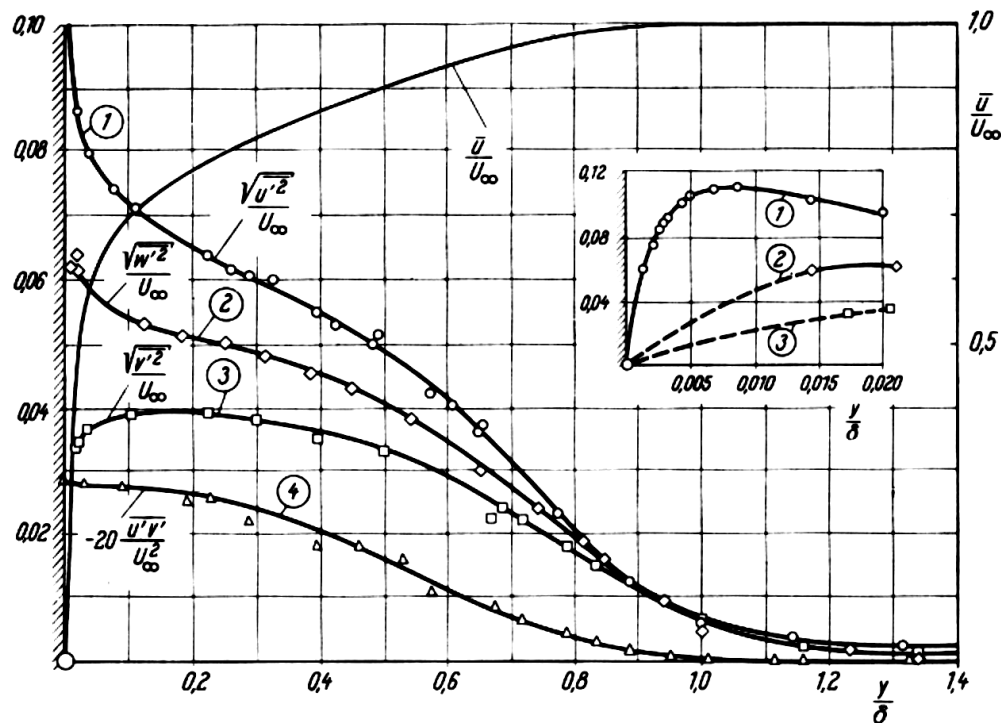
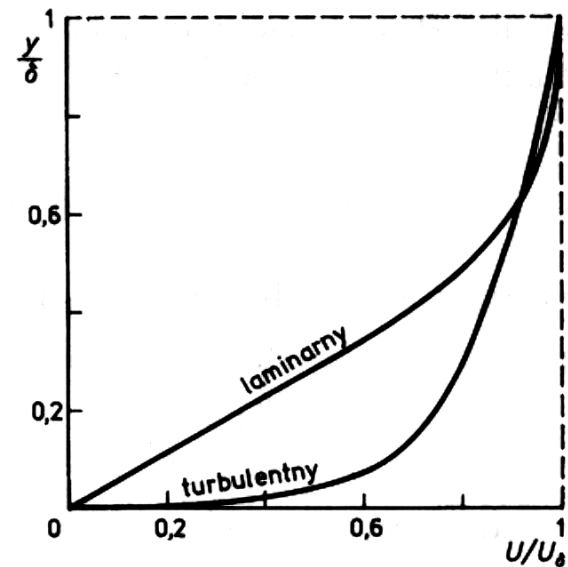
$$\kappa = 0,41 \quad C \approx 5,0 \quad (\text{dla ścian gładkich})$$

W obszarze przejściowym żadna z powyższych relacji nie zgadza się z rzeczywistością. Graniczną wartością bezwymiarowej odległości od ściany jest:

$$y^+ = 11,0$$

Poniżej tej wartości lepiej oddaje rzeczywistość wzór dla podwarstwy lepkiej, powyżej tej wartości – wzór logarytmiczny. Powyższe zależności są podstawą tzw. prawa ściany, używanego do korygowania stosowanych w obliczeniach numerycznych modeli turbulencji w obszarze bezpośrednio przylegającym do opływanych obiektów.

Na skutek łącznego działania lepkościowego i turbulentnego mechanizmu wymiany pędu profil prędkości w warstwie turbulentnej jest „pełniejszy” niż w warstwie laminarnej.

W turbulentnej warstwie przyściennej występują silne trójwymiarowe fluktuacje prędkości, które osiągają maksimum w pobliżu ściany, czyli w obszarze maksymalnego gradientu prędkości średniej.

Na drodze teoretyczno-empirycznej wyprowadzono szereg praktycznie użytecznych wzorów:

$$\delta_{turb} = \frac{0,37 \cdot L}{\sqrt[5]{Re}}$$

$$C_{fturb} = \frac{0,074}{\sqrt[5]{Re}} \quad \text{dla liczb Reynoldsa} \quad 5 \cdot 10^5 < Re < 10^6$$

$$C_{fturb} = \frac{0,455}{(\log Re)^{2,58}} - \frac{A}{Re} \quad \text{dla} \quad 3 \cdot 10^5 < Re < 10^9$$

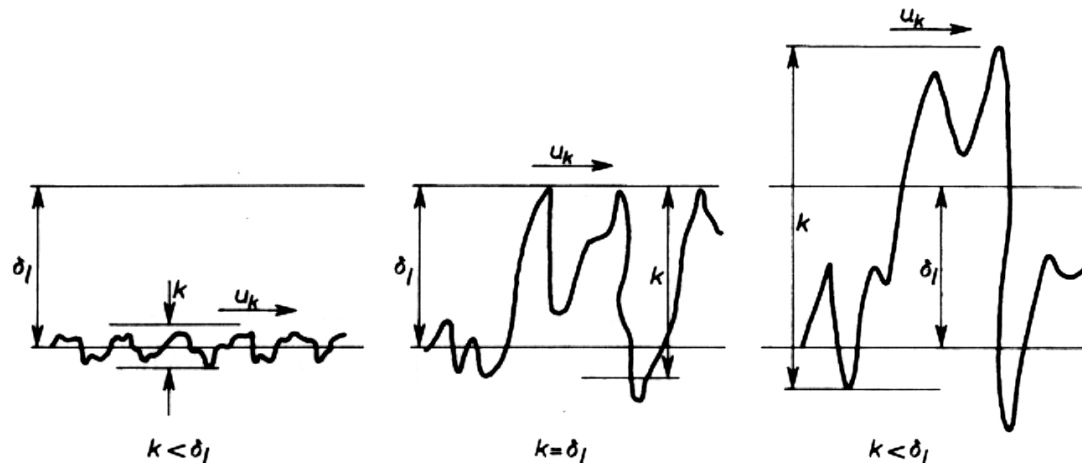
gdzie stałą A określa się na podstawie (górnej) wartości krytycznej liczby Reynoldsa według tabeli:

Re_{kryt}	A
$3 \cdot 10^5$	1050
$5 \cdot 10^5$	1700
10^6	3300
$5 \cdot 10^6$	5700

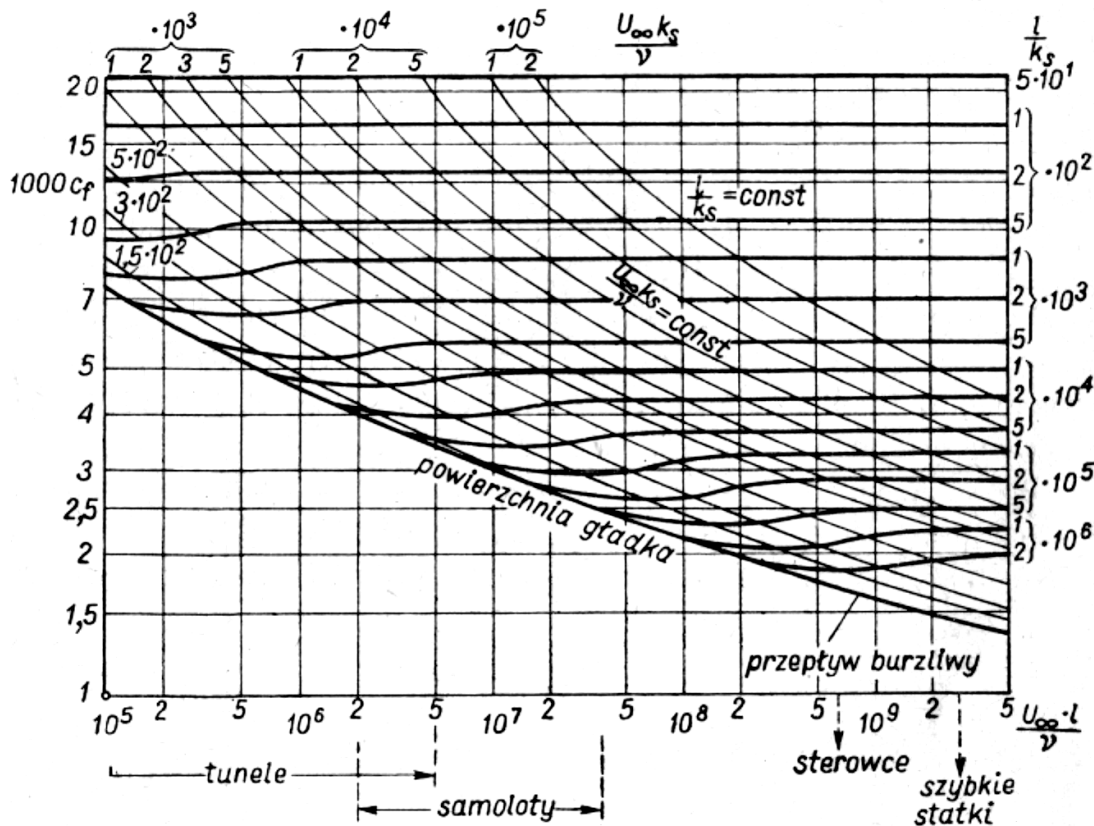
Podane wyżej wzory na współczynnik tarcia obowiązują dla ściany gładkiej. W przepływie turbulentnym współczynnik ten zależy również od chropowatości ściany

Miarą chropowatości powierzchni jest średnia wysokość chropowatości k_s

Z punktu widzenia oporu tarcia istotna jest relacja średniej wysokości chropowatości do grubości podwarstwy lepkiej w turbulentnej warstwie przyściennej. Jeżeli chropowatość mieści się w tej podwarstwie, to chropowatość nie wywołuje zmiany profilu prędkości w warstwie i nie wpływa na opór tarcia - powierzchnię nazywamy hydrodynamicznie gładką. Natomiast jeżeli wysokość chropowatości wykracza poza tę podwarstwę, to jej obecność zmienia profil prędkości w warstwie i wpływa na wzrost oporu tarcia.

Wykres pokazuje zależność współczynnika oporu tarcia od odwrotności chropowatości względnej (czyli odniesionej do charakterystycznego wymiaru liniowego L). Naniesiono również liczby Reynoldsa oparte na wysokości chropowatości.

Istnieją zależności empiryczne pozwalające wyznaczyć współczynnik oporu tarcia na powierzchni chropowatej w turbulencji przyściennej, np.:

gdzie:

$$C_{fchrop} = \left(1,89 + 1,62 \log \frac{l}{k_s} \right)^{-2,5} \quad \text{przy} \quad 10^2 < \frac{l}{k_s} < 10^6$$

Przykład nr 1

Cienka płaska płyta o wymiarach $0,1 \cdot 0,5$ [m] została umieszczona z zerowym kątem natarcia w przepływie wody o prędkości $10,0$ [m/s]. Wyznaczyć opór tarcia płyty w dwóch przypadkach: a) gdy dłuższy bok jest prostopadły do kierunku prędkości, b) gdy krótszy bok jest prostopadły do prędkości.

Dane: kinematyczny współczynnik lepkości $\nu = 0,000001$ [m² / s]
gęstość wody $\rho = 1000$ [kg / m³]

Przypadek a

$$Re = \frac{u \cdot L}{\nu} = \frac{10,0 \cdot 0,1}{0,000001} = 1000000 \quad C_f = \frac{0,074}{\sqrt[5]{Re}} = \frac{0,074}{\sqrt[5]{1000000}} = 0,00467$$

$$R_f = C_f \frac{1}{2} \rho S V^2 = 0,00467 \cdot 0,5 \cdot 1000,0 \cdot 0,1 \cdot 0,5 \cdot 2 \cdot 10,0^2 = 23,35 [N]$$

Przypadek b

$$\text{Re} = \frac{u \cdot L}{\nu} = \frac{10,0 \cdot 0,5}{0,000001} = 5000000 \quad C_f = \frac{0,074}{\sqrt[5]{\text{Re}}} = \frac{0,074}{\sqrt[5]{5000000}} = 0,00338$$

$$R_f = C_f \frac{1}{2} \rho V^2 S = 0,00338 \cdot 0,5 \cdot 1000,0 \cdot 0,1 \cdot 10,0^2 = 16,9[N]$$

Wniosek: zmiana ustawienia płytki względem przepływu, przy zachowaniu pozostałych parametrów, może spowodować **istotną zmianę oporu tarcia**

Przykład nr 2

Cienką płytę o wymiarach 1,0*1,0 [m] umieszczono pod zerowym kątem natarcia w przepływie wody o prędkości 10 [m/s]. Wyznaczyć wielkość oporu tarcia w dwóch przypadkach: a) dla płyty gładkiej, b) dla płyty o chropowatości względnej 0,0001.

Dane: współczynnik lepkości kinematycznej $\nu=0,000001 \left[\frac{m^2}{s} \right]$
gęstość wody $\rho=1000,0 \left[\frac{kg}{m^3} \right]$

Przypadek a

$$Re = \frac{uL}{\nu} = \frac{10,0 \cdot 1,0}{0,000001} = 10000000$$

Wysoka wartość liczby Reynoldsa wymaga wykorzystania bardziej złożonego wzoru

$$C_{fturb} = \frac{0,455}{(\log Re)^{2,58}} - \frac{A}{Re} = \frac{0,455}{(\log 10^7)^{2,58}} - \frac{1050}{10^7} = 0,00263$$

$$R_{fturb} = C_{fturb} \frac{1}{2} \rho u^2 S = 0,00264 \cdot 0,5 \cdot 1000,0 \cdot 10,0^2 \cdot 2,0 = 264[N]$$

Przypadek b

$$C_{fchrop} = (1,89 + 1,62 \log 10000)^{-2,5} = 0,00494$$

$$R_{fchrop} = C_{fchrop} \frac{1}{2} \rho u^2 S = 0,00494 \cdot 0,5 \cdot 1000,0 \cdot 10,0^2 \cdot 2,0 = 494[N]$$

Wniosek: chropowatość powierzchni ma poważny wpływ na wielkość oporu tarcia w turbulentnej warstwie przyściennej i może doprowadzić do nawet ponad dwukrotnego wzrostu oporu w stosunku do powierzchni gładkiej.

Przykład nr 3

Na płycie o długości $L=1$ [m] w przepływie przy $Re=100000$ występuje alternatywnie laminarna i turbulenta warstwa przyścienna. Jakie są grubości obu typów warstwy na końcu płyty?

Warstwa laminarna:
$$\delta_{lam} = \frac{5L}{\sqrt{Re}} = \frac{5 \cdot 1}{\sqrt{100000}} = 0,0158[m]$$

Warstwa turbulenta:
$$\delta_{turb} = \frac{0,37L}{\sqrt[5]{Re}} = \frac{0,37 \cdot 1}{\sqrt[5]{10^5}} = 0,037[m]$$

Wniosek: przy porównywalnych warunkach przepływu turbulenta warstwa przyścienna jest ponad dwukrotnie grubsza od warstwy laminarnej. Jest to konsekwencją bardziej intensywnej wymiany pędu i energii płynu w warstwie turbulentej.

Temperaturowa warstwa przyścienna

W niektórych problemach (np. w wymiennikach ciepła) istotne jest wyznaczenie rozkładu temperatury w warstwie przyściennej. Przy założeniu, że przepływ jest stacjonarny i liczba Reynoldsa jest większa od 1000, można wyprowadzić zależność:

$$\theta = \frac{T_w - T(y)}{T_w - T_\infty} = \frac{u(y)}{u_\infty} \quad \text{przy} \quad \text{Pr} = \frac{c\mu}{\lambda} = 1,0 \quad (\text{liczba Prandtla})$$

gdzie:

- θ – bezwymiarowa temperatura
- T_w - temperatura na ścianie
- T_∞ - temperatura daleko od ściany

Jeżeli w przepływie stacjonarnym liczba Prandtla jest równa 1, to profil bezwymiarowej temperatury θ w warstwie przyściennej jest identyczny z profilem bezwymiarowej prędkości. Przy $\text{Pr} > 1$ gradient temperatury w wewnętrznym obszarze warstwy jest większy od gradientu prędkości, a przy $\text{Pr} < 1$ – mniejszy.